

K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

A. HERETIK, A. KREJNÁ

Katedra psychologických vied FF UK Bratislava,
vedúci: doc. PhDr. T. Kollárik, DrSc.

Súhrn

Práca analyzuje charakteristiky abúzu psychotropných látok a alkoholu v skupine mladistvých delikventov závislých od drogy. Pomocou interview, batérie dotazníkov a projektívnej kresby sa sledovali diferencie v osobnostných premenných a anamnéze skupiny juvenilných delikventov s drogovou závislosťou, delikventov bez závislosti a kontrolnej skupiny. V skupine delikventov s drogovou závislosťou sme zistili nahromadenie negatívnych faktorov v rodinnej i osobnej anamnéze.

Kľúčové slová: juvenilná delikvencia – abúzus alkoholu – drogová závislosť – rodinná anamnéza – osobnostné premenné.

A. Heretik, A. Krejná: OF SOME SPECIFIC FEATURES OF DRUG ADDICTION IN JUVENILE DELINQUENTS

Summary

The work analyzes the characterizations of the abuse of psychotropic substances and alcohol in a group of drug-addicted juvenile delinquents. By means of interview, questionnaires, and projective drawing there were examined differences in the personality variables and in the anamnesis of the group of drug-addicted juvenile delinquents, then the ones free from drug addiction, and the control group. In the group of drug-addicted juvenile delinquents we observed the accumulation of negative factors in the family and personal anamneses.

Key words: juvenile delinquency – abuse of alcohol – drug addiction – family anamnesis – personality variables.

A. Heretik, A. Krejná: BEITRAG ZU EINIGEN EIGENARTEN DER DROGENABHÄNGIGKEIT BEI JUVENILEN DELIQUENTEN

Zusammenfassung

Die Arbeit analysiert charakteristische Eigenarten des Abusus von psychotropen Drogen und Alkohol in einer Gruppe drogenabhängiger juveniler Deliquenten. Mit Hilfe von Interview, meh-

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

rerer Fragebögen und der Projektivzeichnung Differenzen in individuellen Variables un in der Anamnese in einer Gruppe juveniler Deliquenten mit Drogenabhängigkeit, einer Gruppe solcher ohne Drogenabhängigkeit und in einer Kontrollgruppe wurden verfolgt. In der Gruppe der Deliquenten mit Drogenabhängigkeit fanden wir eine Anhäufung negativer Faktoren in der Familien – und persönlicher Anamnese.

Schlüsselwörter: Juvenile Delinquenz – Alkoholabusus – Drogenabhängigkeit – Familienanamnese – individuelle Variables.

А. Геретик, А. Крейна: К НЕКОТОРЫМ ОСОБЕННОСТЯМ НАРКОТИЧЕСКОЙ ЗАВИСИМОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ

Резюме

В статье дается анализ характерных признаков злоупотребления психотропными веществами и алкоголем в группе несовершеннолетних правонарушителей, страдающих зависимостью от наркотиков. При помощи интервью, анкет и проективного рисунка изучались разницы в личностных переменных и в анамнезе между группой несовершеннолетних правонарушителей, зависимых от наркотиков, группой независимых от наркотиков правонарушителей и контрольной группой. В группе правонарушителей, зависимых от наркотиков, было обнаружено некоторое накопление негативных факторов в семейном и личностном анамнезе.

Ключевые слова: правонарушительство несовершеннолетних – злоупотребление алкоголем – зависимость от наркотиков – семейный анализ – личностные переменные.

Drogová závislosť mladistvých začína aj v našich podmienkach predstavovať závažný celospoločenský problém. Jeho význam akcentuje najmä znižovanie vekovej hranice začínajúcich toxikomanov a výskyt trestných činov spáchaných pod vplyvom, alebo v kauzálnej súvislosti s abúzom psychotropných látok. Drogovej závislosti mladistvých sa v poslednom čase v našej odbornej literatúre venoval rad významných prác (Vojtík, Břicháček, 1987; Mečíř, 1989; Kořínková a kol., 1989), toxikománii v súvislosti s delikvenciou najmä štúdie Budka a Netíka (1990). Napriek tomu pokladáme za dôležité venovať naďalej tejto problematike pozornosť a rozširovať repertoár psychologickéj metodológie aplikovanej v jej výskume. V predloženej práci sa chceme zamerať jednak na aktuálny stav abúzu psychotropných látok u juvenilných delikventov, jednak na anamnestické a osobnostné premenné, ktoré diferencujú túto skupinu od mladistvých delikventov bez drogovej závislosti a kontrolnej skupiny ich vrstovníkov, bez znakov psychickej, resp. sociálnej patológie.

Materiál a metodika

Výskum sa uskutočnil v r. 1989 – 1990 v NVÚ v Libkovicích pri Moste a na OU chemickom vo Svite. Experimentálne skupiny tvorili juvenilní delikventi s anamnézou abúzu psychotropných látok (DT), delikventi bez skúsenosti s psychotropnou látkou (DN) a kontrolná skupina (KS) učňov bez delikventnej anamnézy a abúzu. V každej skupine bolo 30 probandov. Všetky tri skupiny boli zrovnocnené vo veku (priemery:

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

17,1; 17,2; 17,0 roka), i vo vzdelaní (počet absolvovaných tried ZŠ). Obe delikventné skupiny sa nelíšili podstatne ani v množstve či štruktúre spáchaných trestných činov. V skupine DT to bolo spolu 69 trestných činov, z čoho 19 malo násilný charakter (ublíženie na zdraví, ruvačky, pokusy o vraždu), v skupine DN 64 trestných činov, z nich 18 agresívneho charakteru.

U všetkých 3 skupín sa aplikovali nasledovné skupiny metód:

1. Na zisťovanie charakteristík abúzu upravený Mobergov dotazník AAIS (Adolescent Alcohol Involvement Scale, Moberg, 1983) a vlastný dotazník na sledovanie abúzu látok nealkoholového typu;

2. anamnestické interview;

3. testová batéria dotazníkov DOPEN (Ruisel, Müllner, 1982), škály neuroticizmu N-5 (Engelsman, 1967), dotazníka agresivity Buss-Durkee Inventory BDI (Heretik, 1977), Spielbergerovho dotazníka STAS (Müllner a kol., 1990) a projektívnu techniku „Kresba seba v skupine“.

Výsledky

1. Charakteristika abúzu v skupine DT

Priemerný vek prvej skúsenosti s psychotropnou látkou bol 13 rokov, pričom až 90 % probandov okúsilo prvýkrát účinok psychotropnej látky v období medzi 12. až 14. rokom. Medzi motívmi prvej skúsenosti dominuje vplyv partie (47 %), ďalej zvedavosť (33 %), nuda (10 %), potreba prekonať strach, napätie (7 %), protest proti autorite, spoločnosti (3 %).

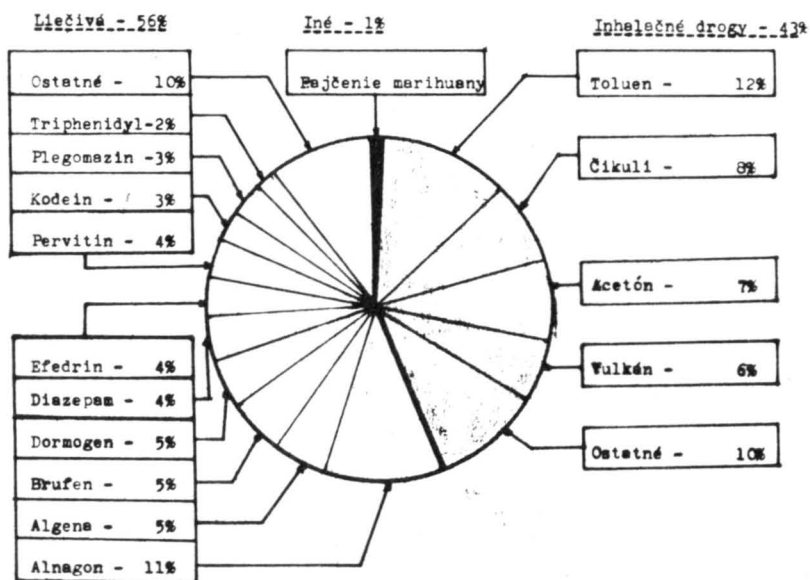
Vstupnou, „štartovacou“ látkou boli vo vyše 80 % prchavé látky, zvyšok tvorili liečivá. Prehľad týchto látok uvádzame v tab. 1.

Z prehľadu aktuálne zneužívaných látok (graf 1) je zrejмый nárast zneužívania liečiv (56 %), prchavé látky tvorili 43 %, v jednom percente sa vyskytlo fajčenie marihuany. Tento trend sa zvyrazňuje i s narastajúcim vekom probandov. Z liečiv sa najviac preferujú analgetiká, ďalej v poradí psychostimulanciá, antitusiká, anxiolytiká, neuroleptiká a trankvilizéry. Z prchavých látok dominuje toluén (50 %) pred lepidlom Vulkán. Z prehľadu individuálnych interview je zrejмый nešpecifickosť abúzu, viacerí probandi uviedli 2 a viac látok s argumentáciou, že užívajú to, čo je momentálne k dispozícii. V kombináciách prevažovali prchavé látky s analgetikami (11 probandov) nad kombináciou alkohol – analgetiká. Medzi formami aplikácie je najčastejší sniffing (56,6 % pro-

Tabuľka 1. Vstupná, „štartovacia“ látka v skupine DT

Prchavé psychotropné látky				Liečivá			
		Poč.	%			Poč.	%
1.	Toluén	14	46	1.	Alnagon	3	10
2.	Vulkán	4	14	2.	Kodein	2	7
3.	Čikuli	4	14				
4.	Acetón	1	3				
5.	Perchlór	1	3				
	Spolu	24	80			5	17

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKOTÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

Graf 1. Percentuálny podiel aktuálne zneužívaných látok skupiny DT

Tabuľka 2. Psychické abstinenčné príznaky po prijatí do NVÚ

		Počet (N = 30)	%
1.	Celkový nepokoj	17	57
2.	Agresivita	14	47
3.	Rozladenosť	11	37
4.	Poruchy pozornosti	8	27
5.	Hostilita	7	23
6.	Depresia	4	13
7.	Strach pred sebou samým	3	10
8.	Apatia	2	7
9.	Halucinácie	1	3
10.	Poruchy spánku	1	3
	Spolu	68	-

bandov) pred intravenóznou formou (36,6 %) a perorálnou formou (6,6 %). Sociálny aspekt abúzu potvrdzuje časté zneužívanie skupinovo (56,6 %) a vo dvojici (23,3 %). Len 20 % probandov preferuje užívanie látok osamote. Takmer všetky zneužívané látky sa vyznačovali ľahkou dostupnosťou – 53,3 % probandov ich získavalo kúpou v obchode, 36,6 % od kamarátov, 20 % od priekupníka, len v menšom počte prípadov trestnou činnosťou – krádežou (13,3 %), tajnou výrobou (10 %), falšovaním predpisov liekov (6,6 %).

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

Tabuľka 3. Fyzické abstinenčné príznaky po prijatí do NVÚ

		Počet (N = 30)	%
1.	Bolesti hlavy	14	47
2.	Tras končatín	10	33
3.	Potenie	6	20
4.	Vracanie	2	7
5.	Žalúdočné ťažkosti	1	3
6.	Horúčka	1	3
7.	Kŕče	1	3
	Spolu	35	–

Znaky psychickej závislosti pripúšťa 83,3 % a fyzickej závislosti 56,6 % probandov, piati znaky závislosti popierajú. Najčastejšie psychické a fyzické abstinenčné príznaky uvádzame v tab. 2 a 3. Relevantné je aj hodnotenie kontroly vlastného abúzu – 66,6 % sa domnieva, že má užívanie bezpečne pod kontrolou, 13,3 % nepokladá drogy za osobný problém a len 20 % pripúšťa, že droga je pre nich prvoradým zmyslom života a sami s jej užívaním nedokážu, či nechcú prestať. V kontraste s tým sú údaje o frekvencii aplikácie psychotropných látok – 10 % probandov ich užívalo niekoľkokrát denne, 36,6 % denne, 30 % 3 až 5-krát týždenne, 23,3 % 1 až 2-krát týždenne.

2. Charakteristiky konzumu alkoholu v experimentálnych skupinách

Podľa výsledkov dotazníka AAIS najviac alkoholu konzumujú drogovovo závislí delikventi, na druhom mieste sú delikventi bez závislosti, na treťom kontrolná skupina. Rozdiely v celkovom skóre AAIS medzi skupinami DT, DN a KS sú štatisticky významné (tab. 4). Pri kvalitatívnom rozbere zisťujeme, že probandi delikventných skupín, ale

Tabuľka 4. Priemerné skóre v AAIS v skupinách DT, DN a KS

DT (N = 30)		DN (N = 30)		KS (N = 30)		t		
\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	DT – DN	DN – KS	DT – KS
15,07	4,04	10,63	5,75	6,63	2,48	3,46**	3,50**	9,75**

najmä podskupiny s drogovou závislosťou uvádzajú vyššiu frekvenciu pitia, väčšie množstvo alkoholu skonzumovaného počas jedného posedenia, častejšie sociálne problémy spôsobené alkoholom (konflikty s VB, spôsobenie nehody a pod.), majú viac skúseností s komplikáciami v ebriete (zdravotné problémy, palimpsesty). U väčšiny probandov toxikomanickej podskupiny požitie alkoholu predchádzalo skúsenostiam s inou látkou, 90 % konzumuje alkohol popri abúze iných látok, 36,6 % udáva priamu kombináciu požívania alkoholu na potenciovanie účinku inej psychotropnej látky.

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

3. Anamnestické údaje

Prehľad najfrekvencovanejších negatívnych javov rodinnej a osobnej anamnézy uvádzame v tab. 5. Z prehľadu je zrejmé, že len tretina drogovzo závislých delikventov a 40 % delikventov bez závislosti vyrastalo v úplnej rodine. Z interview vyplynulo, že aj pre tieto „normálne“ rodiny bola typická malá súdržnosť, časté konflikty rodičov, alkoholizmus a kriminalita. V rodine 50 % závislých od drogy a 40 % delikventov bez závislosti chýbal otec. V skupine DT bol najvyšší výskyt alkoholizmu a kriminality v rodinnej anamnéze. Skupina DT mala v priemere najviac súrodencov – až 56 % z nich pochádza z rodiny so 4 a viac deťmi (v skupine DN 31 %, v KS 16 %). Relevantný je aj výskyt dlhodobého pobytu mimo rodiny – 30 % probandov skupiny DT a 17 % zo skupiny DN strávil dlhší čas (minimálne rok) v ústavných zariadeniach ako sú DD, DVÚ, VÚM a pod. V kontrolnej skupine sme podobný údaj nezaznamenali ani v jednom prípade. Najvýraznejšie diferencie sa ukázali v osobnej anamnéze – u probandov s drogovou závislosťou sme zistili podstatne častejšie suicidálne pokusy (až pätina podskupiny) a väčší počet hospitalizácií na psychiatrickom oddelení (štvrtina podskupiny DT).

Tabuľka 5. Vybrané charakteristiky rodinnej a osobnej anamnézy v skupinách DT, DN a KS

	DT (N = 30)		DN (N = 30)		KS (N = 30)	
	Poč.	%	Poč.	%	Poč.	%
Obidvaja rodičia	10	33	12	40	28	93,3
Len matka	15	50	12	40	1	3,3
Matka a nevlastný otec	2	6,6	3	10	1	3,3
Len otec	1	3,3	1	3,3	0	0
Otec a nevlastná matka	0	0	1	3,3	0	0
Priemerný počet súrodencov	2,6	–	1,9	–	1,8	–
Výskyt alkoholizmu v RA	22	73	15	50	3	10
Výskyt samovražedných pokusov v RA	1	3,3	1	3,3	0	0
Výskyt psychiatrických ochorení v RA	2	6,6	0	0	0	0
Výskyt trestnej činnosti v RA	15	50	11	37	1	3,3
Suicidálne pokusy probandov	6	20	1	3,3	0	0
Predchádzajúca psychiatrická liečba probandov	8	26,6	1	3,3	0	0
Problémy výchovy v DD	2	6,6	1	3,3	0	0

4. Osobnostné premenné

Priemerné hodnoty skóre jednotlivých faktorov dotazníka PEN a sebaopisovacej škály N–5 v sledovaných podskupinách uvádzame v tab. 6. Z výsledkov je zrejmé, že drogovzo závislí delikventi dosiahli výrazne vyššie skóre psychotizmu ako delikventi bez závislosti a obe delikventné skupiny sa výškou skóre signifikantne diferencujú od kontrolnej skupiny (na 1 % hladine významnosti). V neuroticizme ako osobnostnej premennej sa obe delikventné skupiny medzi sebou podstatnejšie nelíšili, dosiahli však významne vyššie skóre ako kontrolná skupina. Zaujímavé sú i diferencie v treťom

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

Tabuľka 6. Priemerné skóre skupín DT, DN a KS v jednotlivých faktoroch dotazníka PEN a škály N-5

	DT (N = 30)		DN (N = 30)		KS (N = 30)		t		
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	DT-DN	DN-KS	DT-KS
P	9,40	3,48	6,43	2,25	4,80	2,56	3,96**	2,62**	5,97**
E	15,56	4,99	18,36	3,99	16,17	4,30	2,40**	2,04*	0,51
N	14,86	4,08	14,56	5,69	10,80	4,08	0,23	2,94**	3,85**
I	27,30	17,1	19,30	11,88	8,36	4,27	2,10*	4,75**	5,89**
N	15,40	7,1	13,17	7,21	7,20	3,85	1,21	4,00**	5,56**

Tabuľka 7. Priemerné skóre podskupín DT, DN a KS v dotazníkoch BDI a STAS

	DT (N = 30)		DN (N = 30)		KS (N = 30)		t		
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	DT-DN	DN-KS	DT-KS
U.	8,10	1,79	6,90	2,39	5,67	1,54	2,20*	2,37*	5,64**
Nep.	6,13	2,26	4,90	2,41	4,70	1,90	2,04*	0,36	2,65**
Ir.	7,56	2,06	6,63	2,51	5,20	1,40	1,57	2,73**	5,19**
Neg.	3,20	1,36	2,90	1,08	3,10	1,10	0,95	0,71	0,31
Od.	6,43	1,83	6,06	1,74	4,40	2,00	0,80	3,43**	4,10**
Pod.	7,90	2,17	7,53	1,87	5,10	2,10	0,71	4,73**	5,08**
Ver.	9,70	2,30	9,23	2,06	9,00	2,20	0,83	0,42	1,20
Vi.	5,30	3,12	5,86	2,09	4,50	1,80	0,82	2,70*	1,22
Σ 1-7	48,90	10,70	44,20	12,10	37,20	8,40	1,61	2,63**	4,76**
x-1	27,73	10,34	26,70	10,57	26,80	2,23	0,38	5,02**	5,66**
x-2	36,43	8,24	35,30	9,50	24,54	4,97	0,49	5,48**	6,75**

Eysenckovom faktore. Delikventi bez závislosti v porovnaní so závislými od drogy a KS sa javili ako podstatne extrovertovanejší, zatiaľ čo drogovovo závislí skórovali zo všetkých podskupín najbližšie k pólu introverzia. Pri sebahodnotení klinickej neurotickej symptomatológie škálou N-5 sme zaznamenali signifikantnejšie rozdiely medzi skupinami v celkovej intenzite neurotických symptómov. Delikventi so závislosťou tu dosiahli významne vyššie skóre v porovnaní s oboma experimentálnymi skupinami, rozdiely v počte neurotických symptómov neboli až také preukazné. Možno uvažovať o tom, že na týchto rozdieloch sa podieľali abstinenčné príznaky, ktoré sa do značnej miery prekrývajú so symptomatológiou meranou škálou N-5. Závislí od drogy sa totiž hodnotili vyššie najmä v symptómoch podráždenosť, výbušnosť, roztržitosť, úzkosť, napaťie, i v rade vegetatívnych príznakov.

Výsledky v dotazníku agresivity BDI a škále hnevu a hnevливosti STAS uvádzame v tab. 7. Delikventi so závislosťou od drogy dosiahli v porovnaní s kontrolnou skupinou

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

vyššie skóre v týchto podtriedach agresivity: útok, nepriama agresia, iritabilita, odpor a podozrievavosť (významné na 1 % hladine). Delikventi bez závislosti skórovali oproti kontrolnej skupine vyššie v podtriedach iritabilita, podozrievavosť a vina (pri $p < 0,01$) a v podtriede útok ($p < 0,05$). Rozdiely medzi oboma delikventnými skupinami boli menej výrazné, a to len v podtriedach útok a nepriama agresia (pri $< 0,05$). Podobné trendy nachádzame v oboch faktoroch dotazníka STAS na meranie hnevu ako stavu a hnevливosti ako osobnostnej premennej. Medzi oboma delikventnými skupinami sme nezistili signifikantné rozdiely, zato v porovnaní s kontrolnou skupinou skórovali signifikantne vyššie (všetky rozdiely významné pri $p < 0,01$). Zdá sa teda, že agresivita a pohotovosť ku hnevливosti sú skôr súčasťou všeobecného „trsu asociálnosti“ a nie sú špecifické pre toxikomanov.

5. Diferencie v projektívnej technike „Kresba seba v skupine“

Vzhľadom na to, že „Kresba seba v skupine“ (KSSK) je projektívnou technikou s prevažne kvalitatívnou interpretáciou, pokúsime sa len všeobecne zhrnúť charakteristiky kresieb jednotlivých podskupín. Najčastejším obsahom kresieb delikventných podskupín je návšteva pohostinstva, diskotéky, „mejdanu“ – v skupine DT 66,6 %, DN 33,3 %, kým v skupine kontrolnej len u 16,6 %. Približne rovnako u všetkých podskupín sa vyskytuje tematika pobytu v prírode, táborenia. Naproti tomu veľmi zriedkavé sú u delikventných podskupín zobrazenia aktívnych záujmov, športovania – v skupine DT 3,3 %, DN 16,6 %, v KS 47,2 %. Relevantné je aj zriedkavé zobrazenie rodiny v oboch delikventných skupinách. Pre kresby oboch delikventných skupín sú typické časté agresívne motívy (zbrane, zobrazenie hnevu, priame agresívne scény). V oboch delikventných skupinách sa zjavili zhodne u 43,3 % probandov, v kontrolnej skupine len u 10 %. Motívy konzumu alkoholu a iných psychotropných látok sa odzrkadlili len v kresbách delikventných skupín – alkohol u 60 % probandov DT a 33,3 % probandov DN, iné drogy, prípadne symboliky (lekárne, Farby-laky a pod.) výlučne u probandov skupiny DT, a to u 33,3 %.

Diskusia a záver

Pri sledovaní charakteristík abúzu psychotropných látok nealkoholového typu zistujeme v našej skupine mladistvých delikventov závislých od drogy rapídne zníženie vekovej hranice začiatku abúzu. Kým Presl (1987) uvádza rizikové obdobie medzi 15. a 20. rokom. Višňovský a Valentík (1989) 13 až 18 rokov, priemerný vek začiatku abúzu v našom súbore bol 13 rokov. Motívy prvých skúseností sú vcelku totožné s väčšinou literárnych údajov – vplyv partie, zvedavosť, nuda, protest proti autoritám. V našom súbore sme nezistili špecifické závislosti, išlo skôr o polymorfný abúzus psychotropných látok, podľa ich dostupnosti. Za významné však považujeme zistenie, že kým vstupnou drogou boli najmä prchavé látky a sniffing je zároveň typickejší pre mladších probandov, neskôr pribúda abúzus liečiv, najčastejšie obsahujúcich kodeín, s ich intravenóznou aplikáciou. Ide teda o značnú akceleráciu toxikomanickej kariéry opisovanej v literatúre (napr. Drtil, 1978). Častá je kombinácia konzumu alkoholu s inými psychotropnými látkami. Delikventní probandi s drogovou závislosťou sa vyznačovali všeobecne negatívnejšími charakteristikami v konzume alkoholu v porovnaní s probandmi bez závislosti a kontrolnou skupinou.

Aj keď výskyt negatívnych prvkov rodinnej anamnézy juvenilných delikventov a to-

A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV

xikomanov sa v literatúre často uvádza (napr. Vojtík a Břicháček, 1987; Mečtř, 1989), ich akumulovanie v životnej histórii našich mladistvých delikventov s drogovou závislosťou bolo až zarážajúce. Dominovali neúplné rodiny (najmä chýbanie otca), alkoholizmus a kriminalita niektorého člena rodiny. Podstatne viac súrodencov v rodine drogovu závislých pochopiteľne znižovalo ich šancu prežiť plnohodnotný citový vzťah s rodičmi. I v osobnej anamnéze závislých od drogy sa vyskytlo viac negatívnych faktorov – pobyty v DD, hospitalizácia na psychiatrii, suicídálne pokusy – než v ostatných sledovaných podskupinách.

Z Eysenckových osobnostných faktorov sme zistili najvyššie skóre u delikventov s drogovou závislosťou v psychotizme, čo potvrdzuje ich zhoršenú sociálnu adaptabilitu, citovú plochosť, vyhľadávanie vzručov a nebezpečenstva. V neuroticizme ako osobnostnej čрте sme medzi oboma delikventnými skupinami nezistili významné rozdiely, obe delikventné skupiny sa však v neuroticizme významne líšili od ich vrstovníkov z kontrolnej skupiny. Podstatne vyššiu intenzitu neurotických príznakov u delikventov s drogovou závislosťou pripisujeme i abstinenčným príznakom. Delikventi bez závislosti skórovali v porovnaní s toxikomanmi a kontrolnou skupinou bližšie k pólu extroverzie, medzi závislými a kontrolnou skupinou sme nezistili významné rozdiely. Podľa Eysencka (in Ruisel, Müllner, 1982) však faktor extravenzie sýtia dve zložky – impulzivita a sociabilita. Možno teda očakávať, že drogovu závislosť skórovali vyššie v impulzivite, kým kontrolná skupina v sociabilite.

Zdá sa, že dispozície k agresivite (i v rámci jej jednotlivých podtried) a hnevливosti sú súčasťou všeobecnej črty asociálnosti, pretože medzi delikventnými podskupinami neboli významné rozdiely, signifikantne sa však diferencovali od kontrolnej skupiny.

Projektívna technika „Kresba seba v skupine“ sa ukázala ako prínosná metóda, schopná prispieť najmä ku kvalitatívnej diagnostike sociability, hodnotovej a záujmovej sféry juvenilných delikventov. Najmä u mladistvých s drogovou závislosťou sa projekovala nedostatočná sociálna (rodinná) integrovanosť, nerealistické predstavy o živote, zúžená sféra záujmov, preferencia konzumného spôsobu života, v niektorých prípadoch sa projikovali i obsahy osamelosti, izolovanosti a suicídálnych tendencií.

Naše výsledky potvrdzujú, že juvenilní delikventi závislí od drogy predstavujú do značnej miery špecifickú skupinu, ktorej je potrebné venovať nielen systematické psycho- a socioterapeutické vedenie v NVÚ, ale aj cieleňú postpenitenciárnu starostlivosť.

LITERATÚRA

- Budka, I. – Netík, K.: Osobnosť a pokus o klasifikáciu životného štýlu kriminálneho toxikomana, I. časť, *Protialkohol Obz.*, 25, 1990, 5, str. 267 – 276
- Drtíl, J.: Aktuální drogová závislost. Avicenum, Praha, 1978, 96 str.
- Engelsman, F.: Psychiatrické posuzovací škály. *Správy VÚPs*, 11, Praha, 1967, str. 164
- Heretik, A.: Agresivita – K problému jej diagnostikovania u delikventnej populácie. Rigorózná práca, FF UK, Bratislava, 1977, 115 str.
- Kořínková, V. – Novotný, V. – Dimová, N.: Abúzus psychotropných látok u adolescentov. *Protialkohol Obz.*, 24, 1989, 5, str. 265 – 274
- Mečtř, J.: Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže. Avicenum, Praha, 1989, 156 str.
- Moberg, D.: Identifying adolescents with alcohol problems. *J Stud Alcohol*, 44, 1983, 4, str. 701 – 721
- Müllner, J. – Šebec, F. – Farkaš, G.: Škály na meranie hnevu a hnevливosti (STAS). Nepublikovaný manuál, ÚEP SAV, Bratislava, 1990, 45 str.
- Presl, J.: Drogová závislost. ÚZV, Praha, 1987, str. 253 – 276
- Ruisel, I. – Müllner, J.: DOPEN. Psychodiagnostické a didaktické testy, Bratislava, 1982, 72 str.

**A. HERETIK, A. KREJNÁ/ K NIEKTORÝM OSOBITOSTIAM DROGOVEJ ZÁVISLOSTI
U JUVENILNÝCH DELIKVENTOV**

Vojtík, V. – Břicháček, V.: Mládež ohrožená toxikomanií. Správy VÚPš, 80, Praha, 1987, 96 str.
Višňovský, P. – Valentík, M.: Človek v bludnom kruhu. Osveta, Martin, 1989, 79 str.

Do redakcie prišlo dňa: 12. 3. 1991

Adresa autora: doc. PhDr. A. Heretik, CSc., Malinovského 100, 831 04 Bratislava
